

mogelijke landing in Engeland, van de Nederlandse scheepswerven en hun toeleveringsbedrijven veel profijt hadden. Er werden daar voor hen o.m. niet minder dan 100 mijnenvegers op stapel gezet, van welke bijna 90 gereed kwamen, voorts ca. 150 militaire veerboten en 12 torpedobootjagers. Daarbij waren in de herfst van '42 volgens de *Rüstungsinspektion* in totaal 85 werven en 24 machine- en apparatenfabrieken alsmede gieterijen enz. ingeschakeld met tezamen vijf-en-veertigduizend arbeiders; aan marinesgeschut waren toen al ca. 500 lopen afgeleverd en per maand werden in die tijd o.m. 3 torpedobuizen, 130 afstandmeters en 4 periscopen voor *U-Boote* geconstrueerd.

★

Wij memoreerden dat bij de werf 'De Schelde' te Vlissingen vleugels voor Duitse watervliegtuigen vervaardigd werden. Dat waren er bijna 200. In die vleugels werden uit Duitsland afkomstige motoren gemonteerd en zij werden vervolgens afgeleverd aan de Maatschappij voor Vliegtuigbouw Aviolanda n.v. te Papendrecht waar de personeelsterkte tijdens de bezetting meer dan verviervoudigd werd. Aviolanda (dat vóór de bezetting met licenties van de Dornier-vliegtuigfabrieken watervliegtuigen voor de Marineluchtvaartdienst in Nederlands-Indië gebouwd had) vervaardigde vermoedelijk in totaal ca. 90 driemotorige vliegboten voor de Duitsers, zulks van het type Do-24; het was een toestel dat in alle zeeën bij en rondom Europa door de Duitsers gebruikt werd als reddingsvliegtuig vooral ten behoeve van de *Luftwaffe* en de *Kriegsmarine*. Bij 'De Schelde' en 'Aviolanda' tezamen waren in de herfst van '42 ruim drieduizend werkkrachten aan dit project bezig. De n.v. Nederlandse Vliegtuigfabriek Fokker (Amsterdam) werkte toen met ruim vierduizend krachten aan de bouw van Duitse lesvliegtuigen en aan de reparatie van vleugels van de *Junkers-52*, een lichte Duitse bommenwerper. Zweefvliegtuigen die bij de opleiding van *Luftwaffe*-personeel gebruikt werden, werden in '42 tot een totaal van 120 per maand afgeleverd door de Haagse meubelfabriek van Pander. In totaal waren in de herfst van dat jaar 80 Nederlandse bedrijven met ca. vijftigduizend werkkrachten met diverse orders van de *Luftwaffe* bezig – het grootste daarvan was Philips dat een personeel had van ca. drie-entwintigduizend man.¹

¹ In Amsterdam, Rotterdam en Hengelo had de *Luftwaffe* bovendien scholingswerkplaatsen opgericht. Was men daar geschoold, dan werd men naar Duitsland gezonden. Tot in de herfst van '42 (latere gegevens ontbreken) werden door die werkplaatsen ca. zesduizend arbeiders afgeleverd.